

LUNDS
UNIVERSITET

INSTITUTIONEN FÖR PSYKOLOGI

*Sambandet mellan lärares upplevelse av
organisationsklimatet som kreativt och en
kreativitetsfrämjande lärarstil*

Emma Sandberg
Tilde Widerström Ahlström

Kandidatuppsats vt 2013

Handledare: Eva Hoff

Abstract

The purpose of this study was to examine the relationship between teachers perception of the organizational climate within which they work and their promotion of students' creativity in Swedish classrooms. The study also aimed to explore the hypothesized positive correlation between a teaching style promoting creativity and the perception of freedom and time to produce and pursuit new ideas in the organizational climate in schools. The effect of standardized tests on teachers' promotion of student creativity was also examined by comparing scores on Min lärarstil for teachers that educates in subjects that is using versus not using those tests. The participants in the study consisted of 61 Swedish grade school teachers, 44 women, 15 men and 2 with unspecified gender. Two different instruments were used, Ekvall's (1996) Creative Climate Questionnaire and Hoff 's (2012) Min lärarstil. A small non-significant correlation was detected between the perception of the organizational climate and a teaching style promoting student creativity. No effect of standardized tests was found. The freedom dimension was distinguished as the strongest correlating dimension with a teaching style promoting creativity and risk taking the second strongest, closely followed by idea time. Both the results for the freedom and risk-taking dimensions were significant. The conclusion of the study is that an organizational climate that allows teachers freedom to make decisions and allows risk-taking is highly important when it comes to a teaching style promoting student creativity.

Keywords: teaching style, student creativity, organizational climate, school.

Sambandet mellan lärares upplevelse av organisationsklimatet som kreativt och en kreativitetsfrämjande lärarstil

Situationen i den svenska skolan är ett återkommande ämne för debatt och diskuteras dagligen i media. Enligt dagstidningar talar både allmänhet och politiker om att skolan befinner sig i en allvarlig kris vilket ses som ett hot mot den svenska välfärden (Kärman, 2013, 10 maj; Henrekson, 2013, 13 april). Skolan segregerar och målet om likvärdig utbildning av god kvalitet uppnås inte (SVD, 2013). Trycket till lärarutbildningarna runt om i landet är mycket lågt och bland de som söker har en del så dåliga betyg att det nu diskuteras om instiftandet av en gräns för godkänt på högskoleprovet samt att kraven höjs för intag till lärarutbildningar i allmänhet (Örstadius, 2013, 12 april). Samtidigt visar en ny undersökning att sex av tio lärare funderar på att byta yrke (SVT, 2013; Sirén, 2013, 6 maj). Lärare är lågavlönade i jämförelse med många andra tjänstemän och industriarbetare (Kärman, 2013, 10 maj), dessutom är de bland de mest stressade tjänstemännen i arbetslivet idag (Svensson, 2013, 24 april).

Det råder för oss ingen tvekan om att situationen i svenska skolan är högst aktuell att titta närmare på. Vi anser att lärares arbetssituation bör studeras i förhållande till målet att bedriva bra undervisning i svenska skolan men har avgränsat denna studie till målet om kreativitet för grundskolan.

Utveckling och förändring är inget nytt för den tidsålder vi befinner oss i (Dacey & Lennon, 1998). Människan har ständigt gjort framsteg och avancerat. Vad som utmärker dagens samhälle är dock den takt i vilken förändringen sker. Uppfinningar, nya sätt att kommunicera, medicinska framsteg samt innovativa sätt att produktutveckla och expandera på följer varandra hack i häl. Detta skapar nya möjligheter, men med dessa möjligheter följer även nya problem och dilemman. Nya problem kräver nya lösningar och här har den kreativa förmågan kommit att bli en allt viktigare komponent (Dacey & Lennon, 1998). Genom samhällets utveckling har kreativitet och nya sätt att behandla och använda sig av information kommit att värderas allt högre (Makel, 2009). Kreativitet är av största vikt för de utmaningar som samhället och världen står inför idag (Dacey & Lennon, 1998; Kaufman & Sternberg, 2010; Makel, 2009; Moran, 2010).

Enligt Skollagen (SFS 2010:800) och Läroplanen (Skolverket, 2011) är en av de uppgifter som lärare i svenska grundskolan har att stimulera till kreativitet och utveckla kreativa medborgare. Frågan är om detta är ett rimligt mål att sträva efter att uppnå i grundskolan?

Synen på kreativitet har genomgått en förändring (Amabile, 1983). Kreativitet har setts som något som bara existerar på en viss nivå, hos genier och speciellt begåvade, men ses nu som något som kan främjas, förbättras och tränas upp hos alla människor (Amabile, 1983). Med tanke på behovet av kreativitet i dagens samhälle och synen på kreativitet som något som är möjligt för alla blir målet gällande kreativitet i grundskolan ett relevant och, åtminstone i teorin, fullt möjligt mål att uppnå.

Olika aspekter i miljön har utmärkt sig som viktiga för att kreativitet skall kunna existera och utvecklas (Hunter, Bedell & Mumford, 2007). För främjandet av kreativitet i både vinst- och ickevinstdrivna organisationer har organisationsklimatet visat sig vara av stor betydelse (Hunter, Bedell & Mumford, 2007). Detta kan antas gälla också i skolans värld. Forskning har belyst klassrumsklimatet som en komponent som både kan hämma och främja elevers kreativitet (Esquivel, 1995). En lärare har möjligheten att via ord och handling skapa ett visst typ av klassrumsklimat. Läraren och dennes lärarstil spelar alltså en viktig roll för vilken typ av klassrumsklimat som råder och för fostrandet av elevers kreativitet (Esquivel, 1995).

Förutsättningar skall ges för alla elever i grundskolan att uppnå de kunskapsmål som finns (SFS 2010:800). Det är därför av största vikt att undersöka vad som kan bidra till att lärare bedriver god undervisning som hjälper elever att nå grundskolans mål. Organisationsklimatet har visat sig ha stor betydelse för kreativitet hos anställda i en organisation. Därav är det intressant att undersöka hur en skolas organisationsklimat i sin tur påverkar lärares förmåga att skapa ett klassrumsklimat som främjar kreativitet. I denna studie undersöks sambandet mellan en lärares upplevelse av organisationsklimatet och hans eller hennes individuella lärarstil med fokus på kreativitet.

Genom att identifiera betydelsefulla aspekter i skolans organisationsklimat som eventuellt kan ha inflytande på lärares förmåga att uppmuntra och främja kreativitet hos sina elever, blir det möjligt att bedriva utvecklingsarbeten på skolor med målet att öka främjandet av elevers kreativitet. Med vår uppsats vill vi undersöka och om möjligt belysa lärares upplevelse av organisationsklimatet som betydelsefullt för att god undervisning bedrivs i den svenska skolan och att kreativitet främjas hos elever.

Teori

Definition och förtydligande av begreppet kreativitet

Sedan 1930-talet har man forskat för att öka kunskapen kring kreativitet (Runco & Jaeger, 2012). Framsteg har gjorts och förståelsen för kreativitet och dess olika komponenter

har vuxit (Kaufmann, 2003). Det finns dock forskare som riktat kritik mot hur delar av kreativitetsforskningen har bedrivits. Dessa kritiker har hävdade att forskningsområdet karaktäriserats av en brist på förtydligande av grundläggande begrepp och teoribildningar (Kaufmann, 2003). Det har tvistats om innehållet i konceptet kreativitet vilket lett till att studier och forskningsprojekt har valt att inkludera olika komponenter i sin begreppsbestämning (Amabile, 1983). Dessutom har området saknat lämpliga operationella definitioner (Amabile, 1983). Runco och Jaeger (2012) hävdar dock att det finns en standarddefinition som är otvetydig, ständigt återkommande inom kreativitetslitteraturen och relevant i dagens forskningssamhälle, detta trots att den går att datera tillbaka till 1950-talet. Standarddefinitionen är formulerad av Stein i en artikel om kreativitet och kultur från 1953 men sammanfattad av Runco och Jaeger (2012) och lyder som följer:

The creative work is a novel work that is accepted as tenable or useful or satisfying by a group in some point in time.... By "novel" I mean that the creative product did not exist previously in precisely the same form.... The extent to which a work is novel depends on the extent to which it deviates from the traditional or the status quo. This may well depend on the nature of the problem that is attacked, the fund of knowledge or experience that exists in the field at the time, and the characteristics of the creative individual and those of the individuals with whom he [or she] is communicating. Often, in studying creativity, we tend to restrict ourselves to a study of the genius because the "distance" between what he [or she] has done and what has existed is quite marked.... In speaking of creativity, therefore, it is necessary to distinguish between internal and external frames of reference. (s 94-95).

Det som gör denna definition värdefull och relevant idag är valet att förklara kreativitet som någonting som bedöms som både nytt och nyttigt av mer än en person. Detta belyser att benämningen av något som kreativt är beroende av den sociala omgivningens bedömning. Definitionen tydliggör även att något som är kreativt inte bara skall vara nytt utan också måste vara nyttigt, alltså användbart. Ytterligare en viktig aspekt som denna definition för fram är att det som kallas för nytt kan vara bestående av delar som tidigare existerat men att de när de sammansätts till en helhet kan bilda något nytt (Runco & Jaeger, 2012).

Enligt Amabile (1983) är det vanligaste och mest lämpliga sättet att operationalisera kreativitet på, att göra en beskrivning av vad som karaktäriserar den kreativa produkten. Begreppet produkt skall här betraktas och användas i dess vida bemärkelse och inkluderar alla typer av observerbara utfall, resultat och gensvar. En kreativ produkt skall vara ny och originell samt ha ett värde och vara användbar i verkligheten (Amabile, 1983).

Då vår studie fokuserar på kreativitet i skolmiljö är användandet av en definition som säger att det som är kreativt är den produkt som är ny och nyttig på ett bra sätt kompletterad med ett förtydligande att det både finns objektivet nytt och subjektivt nytt. Enligt Kaufmann (2003) förtjänar en produkt att bedömas som kreativ om den är ny för individen som producerat den utan att för den delen vara ny för samhället. För denna uppsats med fokus på främjande av kreativitet hos alla elever i grundskolan är det även relevant att känna till påståendet att kreativitet går att ställa upp på ett kontinuum från kreativitet på en lägre nivå till kreativitet på en högre nivå med implikationer för utvecklingen inom områden så som litteratur, konst och vetenskap för att nämna några (Amabile, 1983). Även påståendet som menar att det teoretiskt sett är möjligt för alla människor med normala kognitiva egenskaper att vara kreativa i någon utsträckning inom något visst område är relevant för denna uppsats (Amabile, 1983).

Det är möjligt att öka kreativiteten hos människor och man har kunnat identifiera kreativitetsrelevanta färdigheter som går att träna upp (Amabile, 1983). Träning av kreativitetsrelevanta färdigheter kan innefatta möjligheten att prova på och lära sig specifika metoder för att generera idéer. Detta så att en individ sedan har möjlighet att utveckla egna strategier för kreativt tänkande (Amabile, 1983).

I denna studie tar vi vår utgångspunkt i Runco och Jaegers (2012) sammanfattning av Steins definition, kompletterat av Amabiles (1983) operationella definition av kreativitet samt förtydligandet som Kaufmann (2003) gör kring uttrycket nytt. Detta då vi anser att denna kombination ger ett tydligt och lämpligt ramverk för begreppet kreativitet för en studie som undersöker kreativitetens villkor i den svenska skolan. För att sammanfatta och förtydliga väljer vi alltså i denna studie att definiera begreppet kreativitet som någonting (en produkt) som anses och bedöms (av mer än en person) vara ny (antingen för individen eller för samhället) och nyttig (så tillvida att den är möjlig att genomföra eller använda sig av i verkligheten). Vi utgår ifrån att alla människor kan träna upp sin förmåga att vara kreativa och i slutändan kunna producera en kreativ produkt.

Organisationsklimat och dess betydelse för kreativitet

Denna studies definition av begreppet organisationsklimat utgår ifrån Ekvalls (1996) definition där organisationsklimat beskrivs som de observerade och återkommande beteendemönster, attityder och känslor som karaktäriserar livet i en organisation. Här är organisationsklimat skilt från organisationskultur som återspeglar djupare fundament av en organisation så som exempelvis värderingar, traditioner och historia (Ekvall, 1996; Isaksen & Ekvall, 2010).

Ett organisationsklimat som främjar kreativitet är ett som bland annat uppmuntrar generering, begrundan och användning av nya produkter, tjänster samt sätt att arbeta på (Isaksen, Lauer, Ekvall & Britz 2000-2001). Ett sådant organisationsklimat främjar utveckling, integrering och användning av nya angreppssätt och koncept (Isakesen et al., 2000-2001). Det finns ett flertal teoretiska ramverk som specificerar olika variabler i ett organisationsklimat som påverkar kreativitet (Hunter et al., 2007). Amabile (1996) har tagit fram en modell som fokuserar på inre motivation med åtta dimensioner som innefattar exempelvis utmanande, arbete, frihet, arbetsbörda och tillräckliga resurser. Ekvalls modell som fokuserar på psykologiska processer har tio dimensioner: *utmaningar, frihet, idéstöd, öppenhet och tillit, idétid, dynamism, konflikt, debatt, lekfullhet och humor* samt dimensionen *risktagande* (Ekvall, 1996).

I en större metaanalys som gjorts av tidigare studier på relationen mellan organisationsklimat och kreativa prestationer, har man kunnat se att en mängd forskning har bedrivits på detta område (Hunter et al., 2007). Resultat har visat att organisationsklimat utmärkt sig som betydelsefullt för kreativitet framför andra miljövariabler i en organisation så som gruppinteraktion, ledarskap och organisationsstruktur. Organisationsklimat har alltså visat sig vara påfallande relaterat till kreativa prestationer. Detta har visat sig vara konstant över olika länder och kulturer samt för både vinst- och ickevinstdrivna organisationer. Organisationsklimatets relation till kreativa prestationer är stark över flertalet kontexter och kriterier (Hunter et al., 2007). Det har även visat sig att ett kreativt organisationsklimat står i positiv relation till individers minne av den bästa upplevda arbetssituationen (Isaksen et al., 2000-2001). Genom mätningar av organisationsklimat har man dessutom kunnat förutsäga nivå av framtida kreativitet i organisationer (Hunter et al., 2007; Isaksen & Ekvall, 2010).

Organisationer som identifierats, genom granskandet av de produkter de producerar, som antingen stagnerande eller kreativa, har visat skiljas sig åt i skattningar på alla Ekvalls dimensioner på *The Creative Climate Questionnaire (CCQ)* med högre medelvärden för kreativa organisationer på alla dimensioner förutom konfliktdimensionen (Isaksen et al., 2000-2001). Alla de tio klimatdimensionerna i Ekvalls modell, förutom konfliktdimensionen som har ett negativt samband, har visat sig stå i positiv relation till ett flertal olika utfall för organisationer, så som högre försäljningssiffror, produktivitet och lönsamhet (Hunter et al., 2007; Isaksen & Ekvall, 2010). En studie kring bland annat relationen mellan upplevt organisationsklimat, mätt med CCQ, och skattningar kring den egna avdelningens kreativitet och innovation, genomförd på lärare på ett svenskt universitet, visar på en positiv signifikant korrelation mellan dessa två faktorer (Ekvall & Ryhammar, 1999). Detta visar på att det finns

ett positivt samband mellan upplevelsen av ett organisationsklimat som kreativt och bilden av den egna avdelningen som kreativ. Klimatdimensionerna har dessutom lyckats urskilja arbetsmiljöer som är mindre präglade av stress samt arbetsmiljöer där anställda upplever högre jobbtillfredsställelse (Isaksen & Ekvall, 2010). Att skapa förutsättningar för kreativitet och innovation i en organisation argumenteras vara fördelaktigt både för individers psykologiska välmående samt för organisationen i stort (Rasulzada & Dackert, 2009).

Skolans verksamhet och främjandet av elevers kreativitet

Ledaren för det pedagogiska arbetet på en skola är skolans rektor (SFS 2010:800). Denne fattar beslut om den inre organisationen samt ansvarar för att skollagen och andra författningar för grundskolan följs. De som ansvarar för och leder undervisningen i det enskilda klassrummet är de legitimerade lärarna. Rektorn på en skola har alltså det övergripande ansvaret men även lärarna ansvarar för att deras undervisning bedrivs enligt de lagar och riktlinjer som finns. I skollagen finns syften för grundskolans utbildning formulerade och dessa är både lärare och rektor ansvariga att arbeta för (SFS 2010:800). Ett av de syften som finns för utbildningen i grundskolan är att "...i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvars-kännande individer och medborgare." (SFS 2010:800, 1 kap 4 § 3 st). Begreppet kreativitet tas även upp i läroplanen, "Skolan ska stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt vilja till att pröva egna idéer och lösa problem." (Skolverket, 2011, s. 9). Kreativitet är alltså något som grundskolan enligt både skollag och läroplan måste arbeta med att främja och utveckla hos elever.

Kreativitet, aktuell och viktig kunskap att lära ut?

Kunskapssamhället har genomgått en förändring i takt med att tekniken har utvecklats och gjort enorma framsteg (Makel, 2009; Fatt, 2000). Överföring av information och kunskap har länge varit högsta prioritet (Makel, 2009). I och med tillgängligheten till information i dagens samhälle har ny typ av kunskap kommit att värderas högt. Nu är det viktigt att känna till hur man går till väga för att hitta rätt information samt veta hur denna information kan användas och hanteras på ett kreativt sätt (Makel, 2009). Det är viktigt att i skolan lära ut aktuell kunskap för att elever ska kunna följa med i samhällets utveckling (Fatt, 2000). Även Sternberg (2003) argumenterar för att kreativa och praktiska förmågor bör värderas högt i skolans värld då detta är förmågor som är viktiga att ha i dagens samhälle.

Lärare måste vara vakna för de förändringar som sker så att de lär ut aktuella och användbara saker till eleverna (Fatt, 2000). För att göra detta är det av stor vikt att skolor belyser och för fram vikten av kreativitetsfrämjande undervisning och att rektorer och lärare

tillåts vara risktagare för att kunna hantera undervisningen och ligga i fas med en snabbt föränderlig värld (Fatt, 2000).

Lärarens roll för främjandet av kreativitet

För att öka förståelsen kring vad som gör att vissa lärare främjar kreativitet mer än andra i klassrummet har man undersökt lärares karaktäristika och deras egna kreativa förmågor (Esquivel, 1995). Det har diskuterats om lärare som själva är kreativa tenderar att främja kreativitet i större utsträckning men undersökningar med detta fokus har inte kommit fram till något. Det har alltså inte kunnat fastställas hur relationen ser ut mellan lärares egen kreativitet och deras främjande av elevers kreativitet i klassrummet (Esquivel, 1995).

Däremot anses det att elevers kreativitet kan främjas genom klassrumsmiljön, undervisningsmetoder samt genom relation och interaktion mellan lärare och elev (Beghetto, 2009; Esquivel, 1995; Soh, 2000). Lärare kan genom sin interaktion med eleven belöna kreativa processer och dess slutprodukt samt uppmärksamma de kreativa karaktärsdrag och egenskaper som elever besitter (Beghetto, 2009; Soh, 2000). Lärare har möjligheten att skapa en stöttande och social klassrumsmiljö via ord och handling och spelar på så vis en viktig roll för främjandet av elevers kreativitet (Esquivel, 1995; Soh, 2000). Det är alltså inte enbart hur lärare väljer att undervisa som får konsekvenser för elevers kreativitet utan det är även hur de kommunicerar, lyssnar och bemöter elever i den lilla interaktionen som spelar roll (Beghetto, 2009).

För att lärare skall kunna implementera ett kreativitetsfrämjande beteende gentemot elever och skapa ett klassrumsklimat som är kreativitetsfrämjande måste de vara medvetna om vad det är som är viktigt för att främja kreativitet (Beghetto, 2009; Esquivel, 1995; Fleith, 2000).

En kreativitetsfrämjande lärarstil

Denna studie väljer att förklara en kreativitetsfrämjande lärarstil genom en sammanfattning av olika aspekter som belysts som betydelsefulla för främjandet av elevers kreativitet.

För att kreativitet skall främjas bör lärare uppmuntra elever till ett självständigt lärande (Cropley, 1997; Hoff, 2012; Hoff & Lemark, 2012). Lärares undervisningsstil skall uppmuntra till samarbete för att konkurrens mellan elever ska undvikas. Genom att motivera elever till att bemästra grundläggande kunskap främjar lärare elevers kreativitet eftersom en ordentlig kunskapsbas är viktig (Cropley, 1997; Hoff, 2012; Hoff & Lemark, 2012). Om lärare kan undvika att bedöma elevers idéer innan de är genomarbetade och klart formulerade samt ta elevers förslag och frågor på allvar är detta en fördel för fostrandet av

kreativitet (Beghetto, 2009; Cropley, 1997; Hoff, 2012; Hoff & Lemark, 2012). Elever bör uppmuntras till att tänka flexibelt och lärare bör ge elever möjlighet att arbeta med olika typer av material och under olika villkor. Via främjandet av självutvärdering och via lärares hjälp med att hantera frustration och misslyckande ökar lärare elevers mod att testa det nya och ovanliga samt lust att kämpa när det blir svårt (Cropley, 1997; Hoff, 2012; Hoff & Lemark, 2012). Lärare måste tillåta misstag, och genom detta minska elevers oro och rädsla för att göra fel, så att elever vågar ta förnuftiga risker (Hoff, 2012; Hoff & Lemark, 2012; Sternberg, 2003). Då kreativitet tar tid måste lärare låta detta finnas till förfogande för eleverna och eleverna måste ges möjlighet att själva övervinna hinder (Hoff & Lemark, 2012; Sternberg, 2003). Lärare bör skapa ett klassrumsklimat som präglas av öppenhet och deltagande med möjlighet till elevinflytande där elever känner sig trygga och respekterade (Hoff, 2012; Hoff & Lemark, 2012). För att främja kreativitet krävs det att humor och lekfullhet tillåts i klassrummet (Hoff, 2012; Hoff & Lemark, 2012).

De komponenter som här presenterats utgör tillsammans studiens ramverk för begreppet kreativitetsfrämjande lärarstil.

Kreativitet, ej naturligt främjat i det enskilda klassrummet?

Redan för över 30 år sedan visade forskning att de flesta lärare ansåg sig själva vara positivt inställda till kreativitet i skolans värld (Cropley & Cropley, 2007). Smith och Smith (2010) menar att kreativitet är något som det ofta pratas om i utbildningskretsar och värderas av lärare, men att det sällan förs in och får en naturlig plats i klassrummet. Det räcker inte att tala om värdet av kreativitet, lärare måste även belöna det i sina klassrum (Sternberg, 2007). Studier har visat att många lärare ogillar drag som associeras med kreativitet så som djärvhet, strävan efter nya och överraskande saker samt originalitet (Cropley & Cropley, 2007; Moran, 2010).

Anledningen till att kreativitet inte har en naturlig plats i klassrummet kan bero på att det finns aspekter av kreativitet som inte passar in i klassrumsformatet (Smith & Smith, 2010). Att kreativitet hos elever inte främjas i tillräckligt stor utsträckning i skolan är inte något som enbart går att skylla på skolor och lärare då verksamheten omges av ramar och regler som måste följas (Makel, 2009). Lärare har en press på sig och känner ansvar för att elever skall uppnå de mål som finns och att elever lär sig det de ska (Smith & Smith, 2010). Då indikatorer och mått på hur bra en skola når de mål som finns uppsatta för verksamheten är elevers prestationer som går att mäta på standardiserade test, blir detta av naturliga skäl viktigt att fokusera på, både för rektorer och för lärare (Makel, 2009). För alla grundskolor i Sverige, men endast vissa ämnen, används samma form av standardiserade test kallade

nationella prov (Skolverket, 2012). Det är alltså bara elevers prestationer i vissa ämnen som mäts genom nationella prov och i sig utgör ett mått på skolors förmåga att uppnå målen för grundskolan (Skolverket, 2012). Användandet av standardiserade test kan leda till att vissa lärare vill bedriva undervisning på ett mer traditionellt sätt som de vet fungerar för att uppnå kunskapsmålen (Makel, 2009). Fokus på att uppnå kunskapsmål kan resultera i att lärare undviker att göra på nya sätt som riskerar att inte vara lika effektiva som välbekanta och traditionella sätt (Smith & Smith, 2010). Då det blivit stor press på att testa elever och täcka upp allt som ingår i alla ämnen är det möjligt att lärare inte vill lägga tid på att utforska de oväntade idéer som kommer från elever (Beghetto, 2009). En annan aspekt kan vara att lärare vill hålla sig inom den egna kunskapsramen för ämnet där de känner sig trygga. Brist på tid uttrycks även som en viktig orsak till att lärare inte främjar kreativitet i klassrummet (Beghetto, 2009). Trots att nya uppdrag lagts till i lärares arbetsuppgifter finns det inget som tyder på att några uppgifter tagits bort eller att nya stödfunktioner inrättats, detta enligt en studie kring lärares yrkesvardag som publicerades av Skolverket våren 2013. Det betyder att fler arbetsuppgifter måste utföras utan att mer tid tillkommit, trots att tid har understrukits som en förutsättning för god kvalitet i undervisning. För att lärare skall kunna följa de nya krav som ställs måste lärare alltså antingen arbeta mer eller ta tid från något annat för att hinna med de nya arbetsuppgifterna. Grundskolelärare uttrycker själva i Skolverkets studie att de lägger för lite tid på att planera och genomföra undervisning och att det saknas tid för reflektion. Den reflektion som lärare behöver tid till gäller inte bara innehållet i undervisningen utan innefattar även reflektion kring läraruppdraget i sig (Skolverket, 2013).

Tidigare forskning

Det saknas forskning som undersökt betydelsen av lärares upplevda organisationsklimat för främjandet av elevers kreativitet i klassrummet. Tidigare forskning har visat på organisationsklimatets betydelse för kreativitet i organisationer (Hunter et al., 2007). Elevers kreativitet har visats kunna främjas genom klassrumsmiljön, undervisningsmetoder samt genom relation och interaktion mellan lärare och elev (Esquivel, 1995). Lärare är ansvariga för hur undervisning bedrivs i det egna klassrummet (SFS 2010:800). Det är dock rektorn på en skola som beslutar om den inre organisationen (SFS 2010:800). Lärare har möjligheten att skapa ett klassrumsklimat som främjar kreativitet, men är samtidigt förvisade att arbeta i ett organisationsklimat de inte styr över. Det blir därför intressant att undersöka om det finns något samband mellan upplevt organisationsklimat och det klassrumsklimat en lärare skapar genom sin lärarstil.

En del av granskningen gällande i vilken utsträckning skolor når kunskapskraven sker via genomgång av elevers resultat på nationella prov (Skolverket, 2012). Det blir därför även intressant att titta på om lärare som undervisar i ämnen som omfattas av nationella prov skiljer sig åt i hur kreativitetsfrämjande de är jämfört med lärare som undervisar i ämnen som inte omfattas av nationella prov.

Brist på tid har föreslagits som en förklaring till varför lärare inte främjar kreativitet naturligt i klassrummet (Beghetto, 2009). Samtidigt visar Skolverket (2013) på att fler arbetsuppgifter tillkommit och ökat arbetsbelastningen för lärare, utan att det tillsatts nya stödfunktioner eller mer tid. Därför blir det intressant att undersöka om upplevelsen av just tid i organisationsklimatet har ett utmärkande starkt samband med främjandet av elevers kreativitet.

Ekvall & Ryhammar (1999) har genomfört en studie om kreativt organisationsklimat där deltagarna var universitetslärare. Studien fick fram ett oväntat resultat där hög arbetsbelastning korrelerade positivt med kreativitet. Detta beskrivs kunna bero på att det i en professionell yrkesmiljö finns en hög grad av frihet och möjlighet att forma sin arbetssituation till stor del. Känslan av frihet i sitt arbete föreslås kunna leda till att universitetslärare kan hantera stora arbetsbördor. Detta tack vare känslan av att på något sätt själv kunna styra över och kontrollera sin arbetssituation. Känner universitetslärare frihet så kan hög arbetsbelastning ses mer som en trigger än en stressfaktor (Ekvall & Ryhammar, 1999). Då hög arbetsbelastning visat sig ha ett positivt samband med kreativitet för universitetslärare, vilket förklaras av en känsla av frihet, är det intressant att undersöka om känslan av frihet har ett utmärkande starkt samband med grundskolelärares främjande av elevers kreativitet.

Forskning behövs för att öka förståelsen kring vad som får en lärare att främja kreativitet i sitt klassrum då främjande av kreativitet är något som skolan enligt Skollag och Läroplan ska arbeta med.

Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka relationen mellan lärares upplevelse av organisationsklimatet på den skola där de arbetar och deras individuella lärarstil i klassrummet. Mer specifikt är avsikten att testa om det finns ett samband mellan i vilken grad en lärare upplever skolans organisationsklimat som kreativt med i vilken utsträckning lärare främjar kreativitet i sina klassrum. Med denna studie vill vi bidra till en utökad förståelse kring lärares främjande av elevers kreativitet i de enskilda klassrummen och belysa arbetssituationen för lärare som viktig för måluppfyllelsen i svenska grundskolan.

Hypoteser

Hypotes 1

Det finns ett positivt samband mellan en lärares upplevelse av organisationsklimatet som kreativt och en lärarstil som främjar kreativitet i klassrummet.

Hypotes 2

Idétidsdimensionen och frihetsdimensionen i mätningen av det upplevda organisationsklimatet har båda utmärkande positiva samband med hur kreativitetsfrämjande en lärares lärarstil är.

Hypotes 3

Lärare som undervisar i ämnen som inte omfattas av nationella prov främjar kreativitet i sina klassrum i större utsträckning jämfört med lärare som undervisar i ämnen där nationella prov används.

Metod

För denna studie valdes en kvantitativ metodansats då syftet med undersökningen var att studera eventuella samband och studera skillnader mellan olika grupper. Eftersom ett av målen med undersökningen var att kunna generalisera resultatet passade denna metod. Till skillnad från en kvalitativ metodansats kan denna metod samla in svar från ett större antal deltagare på relativt kort tid.

Deltagare

Deltagarna i studien var 61 grundskolelärare (44 kvinnor, 15 män, 2 fyllde ej i kön) från åtta grundskolor i södra Sverige. Deltagarna hade arbetat från mindre än ett år till 21 år eller längre och grundskolans tre stadier fanns alla representerade. 17 lärare undervisade i ämnen som omfattas av nationella prov, 19 undervisade i ämnen som ej omfattas av nationella prov och 25 undervisade i både ämnen med nationella prov och ämnen utan nationella prov.

På de åtta skolor som tackade ja till att delta i studien arbetade 165 lärare vilket gjorde att bortfallet var 104 stycken, alltså 63 %.

Material

Till datainsamlingen användes två befintliga mätinstrument. Det ena instrumentet, utvecklat av Göran Ekvall, heter *The Creative Climate Questionnaire* (CCQ). Det andra instrumentet heter *Min lärarstil* och är skapat av Hoff (2012). Formuläret gick att besvara i pappersform samt via nätet. De båda versionerna gjordes i programmet Education Survey Automation Suite (EvaSys) vilket gjorde att layouten var samma för de båda. Utöver de två instrumenten fanns inledningsvis fyra bakgrundsfrågor om deltagaren. Dessa gällde i vilka

årskurser man bedrev undervisning, antal år som lärare, vilket/vilka ämnen man undervisade i samt kön. I slutet av formuläret fanns en öppen fråga där deltagarna kunde tycka till om formuläret eller dela med sig av andra åsikter och tankar. Ett försättsblad fanns även med information om undersökningen, besvarandet samt kontaktuppgifter till författarna för denna uppsats.

The Creative Climate Questionnaire

CCQ användes i denna studie för att mäta i vilken grad lärare upplevde organisationsklimatet på deras arbetsplats som kreativt. CCQ är designat för och mäter i vilken utsträckning ett organisationsklimat främjar kreativitet och förändring (Ekvall, 1996). Instrumentet är ett frågeformulär som totalt innehåller 50 frågor, uppdelade på tio dimensioner där varje dimension består av fem frågor. De tio dimensionerna i formuläret är: *utmaningar*, *frihet*, *idéstöd*, *öppenhet och tillit*, *idétid*, *dynamism*, *konflikter*, *debatt*, *lekfullhet och humor* och slutligen *risktagande*. Dimensionen *utmaningar* syftar till att få svar på i vilken grad arbetet anses stimulerande och engagerande. *Frihetsdimensionen* rör hur möjligheterna ser ut för de anställda att fatta egna beslut, ta egna initiativ och aktivt söka information och inte känna sig bundna av regler och bestämmelser om att hålla sig inom specifika och etablerade gränser. *Idéstöd* rör sättet på vilket nya idéer behandlas, tas emot och uppmuntras. *Öppenhet och tillit* syftar till att få svar på i vilken grad man litar på andra och känner emotionell trygghet i organisationen. *Dynamism* rör hur pass händelserikt livet är i organisationen, om det ofta händer nya saker och om förändringar sker fortlöpande. *Lekfullhet och humor* rör hur mycket det skrattas och skämtas i organisationen. *Debatt* handlar om i vilken utsträckning olika individer gör sina röster hörda kring åsikter, idéer, erfarenheter och kunskaper. *Konflikt* gäller graden av personliga och emotionella spänningar och hur personer inom organisationen kommer överens med varandra. *Risktagande* handlar om anställdas benägenhet att ta risker. *Idétid* syftar till att få svar på hur mycket tid som finns till förfogande för de anställda att använda för att producera nya idéer. För en positiv idétidssituation gäller att möjlighet finns att diskutera och testa nya saker som inte är planerade och att tidspress inte begränsar tankar till att bara röra det redan planerade arbetet. Dimensionerna har stöd av kreativitetslitteraturen (Ekvall, 1996).

Enkäten besvaras på en likertskala från 0 till 3 där svarande skall ange i vilken grad ett påstående stämmer eller inte. Svartalternativen är 0 = *inte alls*, 1 = *i viss mån*, 2 = *ganska bra* och 3 = *i hög grad*. Formuläret är utformat på så sätt att den svarande tillfrågas i egenskap av observatör till livet i en organisation och skall besvara frågor kring hur människor på arbetsplatsen vanligtvis beter sig. Svaranden skall alltså inte rapportera kring det egna

beteendet och inte heller kommunicera personliga känslor. I frågornas utformning har formuleringar som *jag* och *mig* uteslutits. Resultatet blir att det som rapporteras är beteende istället för åsikter vilket gör att det man får fram är hur en individ upplever arbetsklimatet istället för en individs åsikter om arbetsklimatet (Ekvall, 1996).

CCQ har visats ha adekvata nivåer av intern reliabilitet med Cronbach alpha från 0.69 till 0.92 (Isaksen & Ekvall, 2010). Datasamlingen till denna uppsats visade på en Cronbach alpha koefficient på .95. Mätinstrumentet har visats vara stabilt över tid (Isaksen & Ekvall, 2010). CCQ har använts för att mäta organisationsklimat på många olika arbetsplatser. Klimatdimensionerna har kunnat skilja på bra och dåliga arbetsklimat för kreativitet, mellan minst och mest kreativa team samt nivåer för upplevt stöd för innovation. Dimensionerna har visats vara faktoriellt oberoende av varandra (Isaksen & Ekvall, 2010).

Min lärarstil

Min lärarstil användes för att mäta lärarnas lärarstil genom åtta kreativitetsfrämjande aspekter. Detta instrument är skapat av Hoff (2012) och har använts i tidigare uppsatsarbete (Matsson Bergh & Storm, 2011). Instrumentet är fortfarande under utveckling (Hoff, 2012). Syftet med att använda instrumentet i denna studie var för att kunna mäta i vilken utsträckning lärarnas undervisningsstil främjade kreativitet i klassrummen. Formuläret har åtta delskalor vilka är: *flexibilitet i metod struktur och möjlighetstänkande* (sex frågor), *originalitetsuppmuntran* (sex frågor), *lust att kämpa och ta sig an utmaning* (åtta frågor), *självständighet: självvärdering och uppskjuten feedback* (nio frågor), *öppet klimat* (nio frågor), *samarbetsinriktat klassrum* (fyra frågor), *elevinflytande* (fyra frågor) samt *grundkunskap* (sju frågor). Totalt består testet av 61 frågor. Frågorna besvaras på en likertskala från ett till sex. Svarsalternativen är 1 = *nästan aldrig*, 2 = *sällan*, 3 = *ganska sällan*, 4 = *ganska ofta*, 5 = *ofta*, 6 = *nästan alltid*. Denna datasamling är en del i prövningen av instrumentets reliabilitet då utvecklingsarbetet för det pågår. Preliminära reliabilitetsdata enligt E. Hoff (personlig kommunikation, 2 maj, 2013) visar på en Cronbach alpha koefficient på .93. Datasamlingen till denna uppsats visade på en Cronbach alpha koefficient på .91.

Procedur

För att rekrytera deltagare till studien kontaktades rektorer för grundskolor i södra Sverige via mejl. Som tack för deltagande i studien erbjöds skolorna ett föredrag om kreativitet av Eva Hoff, handledare för denna uppsats.

Frågeformuläret kunde antingen besvaras i pappersform eller via nätet. Rektorn för varje skola fick möjlighet att välja vilket alternativ de ville använda sig av för att besvara formuläret.

Majoriteten av de skolor som deltog i studien valde att besvara frågeformuläret via nätet. Övriga skolor besvarade frågeformuläret i pappersform som de antingen fick skicka till sig per post eller personligen utdelade till sig. Den information som deltagarna fick ta del av innan de besvarade frågeformuläret var att fokus för studien var att undersöka sambandet mellan arbetsklimatet på en skola och lärarnas individuella undervisningsstil. Deltagarna ombads alla besvara enkäten individuellt och fylla i det svar de först kom att tänka på. Möjlighet till att ställa ytterligare frågor och få ta del av mer information om studien gavs till samtliga skolor och lärare som deltog.

Analys av data

För analys av data användes programmet IBM SPSS Statistics 20. Internt bortfall på Min lärarstil och CCQ korrigerades med hjälp av varje deltagares medelvärde på den dimension där svar på enskilda frågor saknades. På Min lärarstil var totalt 20 frågor lämnade obesvarade och på CCQ saknades svar på totalt 15 frågor. Det fanns ingen trend i typ av fråga eller dimension för de uteblivna svaren, och det var aldrig mer än två frågor inom en och samma dimension som lämnats blank för de enskilda deltagarna. Genom att korrigera detta kunde svar från alla 61 deltagare användas i analysen. Skalan för frågorna i konfliktdimensionen i CCQ vändes om då den innehåller negativa påståenden till skillnad från frågorna i övriga dimensioner. Reliabiliteten på de två testen testades genom Cronbach alpha.

Den insamlade datan för de två instrumenten var normalfördelad och inga outliers behövde tas bort. Hypotes 1 undersöktes genom Pearsons produktmomentkorrelationskoefficient (Pearsons r) för att se om det fanns ett samband mellan skattningarna på de två testen. Preliminära analyser genomfördes för att säkra att det inte fanns några hot gällande de antaganden som finns för Pearsons r . För att testa om de två dimensioner som ställts upp i hypotes 2 utmärkte sig med starkare samband än övriga dimensioner användes Pearsons r mellan varje enskild dimension på CCQ och Min lärarstil. De tio koefficienterna jämfördes för att se om frihet och idétid stack ut. Även här genomfördes preliminära analyser för att säkra att de antaganden som finns uppfylldes. Cohens riktlinjer för tolkning av styrkan i en korrelation användes: *liten* = .10 - .29; *mellan* = .30 - .49; *stor* = .50 - 1.0 (Pallant, 2010). Hypotes 3 testades genom en envägs mellangrupps variansanalys (ANOVA) för att undersöka de nationella provens eventuella påverkan på lärarnas skattning på Min lärarstil. Deltagarna delades in i tre grupper beroende på om de undervisade i ett eller flera ämnen som omfattas av nationella prov respektive ämnen som inte omfattas av nationella prov (Grupp 1: nationella prov; Grupp 2: ej nationella prov; Grupp 3: både ämnen med nationella prov och utan). Detta gjordes efter att de antaganden som finns för

detta test kontrollerats för, bland annat varians homogenitet genom Levene's test.

Effektstorleken togs fram genom eta-kvadrat och Cohens riktlinjer för storleken på denna användes: *liten* = .01; *medium* = .06; *stor* = .138 (Pallant, 2010).

Etiska aspekter

Svaren i enkäten behandlades konfidentiellt och enbart författarna till uppsatsen samt handledare har haft tillgång till de besvarade formulären. Det gjordes inga jämförelser mellan de olika skolorna som deltagit eftersom det på vissa skolor var små arbetslag och lärare genom bakgrundsfrågorna i formulären lätt hade kunnat identifieras. På vissa skolor var det även få lärare som besvarade formulären, vilket ytterligare skulle kunna röja anonymiteten hos de som besvarat den. I instruktionen till formuläret meddelades att det var frivilligt att delta samt att man när som helst kunde avbryta sitt deltagande.

Resultat

Medelvärden och standardavvikelser för Min lärarstil och CCQ presenteras i Tabell 1.

Tabell 1
Medelvärden och standardavvikelser för Min lärarstil och CCQ

Instrument	<i>M</i>	<i>SD</i>	Possible range
Min lärarstil	309	23	61-366
CCQ	148	22	50-200

Hypotes 1

Resultatet på hypotes 1 visade på en svag icke-signifikant positiv korrelation, $r = .20$, $n = 61$, $p < .12$ mellan skattningarna på CCQ och Min Lärarstil. Hypotesen bekräftades alltså inte.

Hypotes 2

Korrelations koefficienter och p -värden för hypotes 2 presenteras i tabell 2.

Tabell 2
Samband mellan Min lärarstil och CCQs dimensioner

Dimensioner CCQ	Min lärarstil	
	<i>r</i>	<i>p</i> <
Utmaning	.12,	.374
Frihet	.39**	.002
Idéstöd	.24	.066
Öppenhet och tillit	.13	.317
Idétid	.25	.054
Dynamism	.05	.678
Konflikt	- .13	.325
Debatt	.19	.140
Lekfullhet	.12	.375
Rishtagande	.27*	.035

** . *p* < .01 nivå.

* . *p* < .05 nivå.

Signifikant resultat ($p < .01$) fanns mellan frihetsdimensionen på CCQ och Min lärarstil. Det fanns inget signifikant resultat för idétidimensionen, men resultatet ligger väldigt nära signifikansnivån. Hypotesen bekräftades alltså delvis. Det visade sig finnas ett signifikant samband ($p < .05$) mellan dimensionen för risktagande och Min lärarstil.

Hypotes 3

Envägs mellangrups ANOVAN visade att det inte fanns någon statistisk signifikant skillnad i skattningar på Min lärarstil för de tre lärargrupperna: $F(2, 58) = .34, p = .71$ (Grupp 1: $M = 313, SD = 22$; Grupp 2: $M = 307, SD = 25$; Grupp 3: $M = 308, SD = 22$). Effektstorleken, uträknad genom eta-kvadrat, var .01. Hypotesen bekräftades inte.

Diskussion

Resultatdiskussion

Hypotes 1

Resultatet för hypotes 1 visar på ett icke-signifikant samband mellan upplevt organisationsklimat och lärares kreativitetsfrämjande lärarstil. Då tidigare forskning som undersökt detta specifika samband inte kunnat identifieras saknas relevanta resultat att jämföra med. Däremot har organisationsklimatets betydelse för kreativitet undersökts och visats vara viktig för anställdas kreativitet i andra typer verksamheter (Hunter, Bedell & Mumford, 2007). Det finns en väsentlig skillnad mellan denna studie och tidigare studier kring organisationsklimat och dess samband med kreativitet. Denna studie undersöker inte

relationen mellan organisationsklimat och lärares egen kreativitet, utan fokuserar på deras främjande av kreativitet i nästa led, hos elever i det enskilda klassrummet.

Resultatet var inte signifikant men antyder att det kan finnas en anledning att replikera denna typ av studie. Detta bör göras innan hypotesen om att det finns en relation mellan upplevelsen av ett organisationsklimat och en kreativitetsfrämjande lärarstil förkastas. Det kan vara värt att replikera denna studie då det är möjligt att det finns ett starkare samband än vad denna undersökning fått fram. Görs inte detta finns det en risk för att ett Typ 2 fel begås. Denna typ av undersökning har inte genomförts förut och det är möjligt att sambandet mellan organisationsklimat och lärares främjande av elevers kreativitet skulle visa sig vara starkare i ett större och mer representativt urval. I metoddiskussionen diskuteras och problematiseras deltagare, frågeformulär och procedur i relation till resultaten för de uppställda hypoteserna i denna studie.

Hypotes 2

Resultatet för hypotes 2 visade på ett medelstarkt signifikant samband mellan frihetsdimensionen på CCQ och Min lärarstil. Denna dimension utmärkte sig med starkast samband av de tio som undersöktes genom CCQ.

Resultatet går i linje med Ekvall och Ryhammars (1999) förslag till förklaring på det oväntade resultat som de fick fram i sin studie. Där visade sig hög arbetsbelastning för universitetslärare korrelera positivt med kreativitet. Förklaringen var att detta kunde bero på att universitetslärarna i deras studie kände en hög frihet och att de därför kunde forma sin arbetssituation. Resultatet i denna uppsats antyder på liknande förhållanden för lärare på grundskolenivå och deras kreativitetsfrämjande. Kanske är det så att de lärare som känner en frihet i sin yrkesroll klarar av att hantera de arbetsuppgifter som lagts till och känner att de trots detta kan styra och kontrollera sin arbetssituation och tack vare det kan främja kreativitet i klassrummet.

Idétidsdimensionen hade ett svagt icke-signifikant samband med en kreativitetsfrämjande lärarstil. Tid har belysts som en bristvara i lärares yrkesvardag (Skolverket, 2013), och just tid har förts fram som en viktig komponent för lärares möjlighet att främja kreativitet (Beghetto, 2009). Denna dimension visade sig ha det tredje starkaste sambandet och var väldigt nära gränsen för signifikans. Det går att problematisera om denna dimension är rätt för att fånga upp hela den tidsaspekt som är intressant och aktuell att studera i lärares yrkessituation, detta tas upp mer ingående i diskussionen kring formulären i metoddiskussionen.

Dimensionen risktagande utgjorde inte en del av hypotes 2. Dock visade sig dimensionen sticka ut med ett statistiskt signifikant samband som var det näst högsta efter frihetsdimensionen vilket gör att det anses värt att nämna i denna diskussion. Med vetskap om detta resultat och vid närmare granskning av denna studies teoridel kan detta kopplas till delar där som tar upp just risktagande. Det belyses att om lärare upplever att det är okej att ta risker så vågar de gå ifrån det traditionella och beprövade samt vågar gå utanför sin kunskapsram, något som Beghetto (2009) tar upp som positivt för främjande av kreativitet hos elever. Även Fatt (2000) tar upp vikten av att lärare tillåts vara risktagare vilket denna uppsats resultat även visar på. Detta icke förutspådda resultat finner alltså stöd i tidigare forskning.

Hypotes 3

Resultatet för hypotes 3 visade att det inte fanns någon signifikant skillnad i skattningarna på Min Lärarstil mellan de tre grupper av lärare som testades. Lärare som undervisade i ämnen som omfattades av nationella prov samt lärare som undervisade i ämnen som inte omfattades av nationella prov och lärare som undervisade i både och skiljde sig inte signifikant åt i sina skattningar på Min lärarstil. Då standardiserade test så som nationella prov har problematiserats som en komponent som utövar ett tryck på lärare och möjligen är en begränsning för främjandet av kreativitet var resultatet oväntat. En anledning till att lärare i dessa tre olika grupper inte skiljde sig åt i skattningen på min lärarstil skulle kunna vara att alla ämnen i grundskolan omfattas av läroplan, kunskapsmål och skollag. Det är rimligt att anta att läroplan, kunskapsmål för grundskolan och skollagen är betydligt mer centrala för verksamheten i skolan och nationella proven endast ses som ett steg i ledet för att arbeta i enlighet med ovan nämnda författningar. Det kan göra att lärare i denna studien inte skiljer sig åt på grund av om deras ämne omfattas av nationella prov eller inte.

Metoddiskussion

Deltagare

På de skolor som deltog var svarsfrekvensen bland lärarna relativt låg. Då formuläret var frivilligt för lärarna att besvara är det möjligt att endast en viss typ av lärare valde att delta i undersökningen. Varför vissa valde att besvara formulären och andra inte går bara att spekulera kring. Det skulle kunna bero på intresse för vad undersökningen behandlade, tillgång till mer tid eller högre jobbtillfredsställelse. Det är på grund av detta möjligt att det urval av lärare som deltog i undersökningen inte är representativt för den population denna studie ämnade undersöka. Genom granskning av bakgrundsfrågorna i formuläret har det dock kunnat fastställas att både kvinnor och män var representerade i studien, likaså är majoriteten av de undervisningsämnen som finns i grundskolan representerade. Trots att studien präglats

av bortfall är den data som studien har fått in tillräcklig för att kunna genomföra den typ av analys som gjorts. Det faktum att lärare är en yrkesgrupp som är extremt pressad (Sirén, 2013, 6 maj) och att deras yrke präglas av tidsbrist (Skolverket, 2013) ger en naturlig förklaring till det externa bortfallet. Den pressade situationen och brist på tid är även något som påpekats av flertalet rektorer och lärare, både av de som deltagit och av de som avstått från att delta i studien.

Frågeformulär

Användandet av de båda instrumenten, Min lärarstil och CCQ, för denna studie går att diskutera. CCQ har bevisats kunna mäta och skilja på organisationer som är stagnerade respektive kreativa. Då det har bevisats användbart över flertalet kontexter och länder antogs det även fungera som mätinstrument här, men det går att reflektera över och lyfta frågan om CCQ är ett passande mätinstrument för att undersöka och svara på syftet i denna studie. Möjligen skulle Min lärarstil ha kombinerats med andra frågor gällande arbetssituationen för lärare som inte fokuserade på just organisationsklimat och dess kreativitetsfrämjande aspekter som tas upp i CCQ. Exempelvis skulle ett formulär gällande organisationskultur på en skola och dess komponenter så som historia, tradition, värdegrunder och övertygelser rörande elevsyn och kunskapssyn kombineras med Min lärarstil. Detta då det är möjligt att det är djupare fundament och skolans historiska roll och uppgift som står i vägen för en kreativitetsfrämjande lärarstil. Andra frågor kring tid och tidsbrist skulle möjligen ha behövts ställas och undersökas i relation till Min lärarstil och utgöra en del av hypotes 2 istället för den specifika dimensionen idétid i CCQ. Detta då dimensionen idétid troligtvis inte täcker in alla de tidsaspekter som präglar läraryrket utan är mer fokuserad på tid för nya idéer och inte tillgången till tid i allmänhet. Även frågor angående lärarnas uppfattning om deras arbetsbelastning hade varit intressant att ha med i formuläret.

Att använda sig av ett etablerat instrument i kombination med ett som är under utveckling ansågs vara ett bra första steg i utforskningen av vad som bidrar till att lärare har en kreativitetsfrämjande lärarstil. Även om Min lärarstil är under utveckling visar Cronbach alpha på hög reliabilitet både i tidigare analys och i denna studie, vilket försvarar användandet utav instrumentet.

Det bör belysas att de båda formulären är utformade på olika sätt. CCQ besvaras genom skattningar på hur deltagaren upplever att människor i organisationen beter sig och vilka attityder de har. Frågorna i formuläret Min lärarstil är ställda på så sätt att deltagaren skattar hur denne själv beter sig i sitt klassrum. Det skulle kunna vara så att de båda formulären därför skiljer sig åt i hur uppriktiga svaren blir och effekten av social önskvärdhet

är mer trolig att prägla Min lärarstil än CCQ. Det finns dock alltid en viss risk för att social önskvärdhet påverkar undersökningar, särskilt då deltagare fyller i självskattningsformulär. Det är möjligt att formuläret Min lärarstil inte svarar på hur kreativitetsfrämjande lärare faktiskt är utan endast hur kreativitetsfrämjande de anser sig själva vara. Det är en väsentlig skillnad mellan dessa två alternativ. Speciellt då det visats att lärare tenderar att tala positivt om och värdera kreativitet men trots detta inte främjar det hos elever i sina klassrum (Cropley & Cropley, 2007; Sternberg, 2007; Moran, 2010). Detta är något som ligger till grund för resonemang kring framtida forskning.

Procedur

Fördelar med att använda frågeformulär som metod för datainsamling är att det går snabbt och enkelt att få ut dem till deltagarna och att man på kort tid kan få in data från flera olika platser, i detta fall skolor (Shaughnessy, Zechmeister & Zechmeister, 2012). En fördel med användandet av frågeformulär i både nät- och pappersform är möjligheten att kunna erbjuda deltagare en chans att besvara formuläret i lugn och ro när tid för det finns. Dock kan det medfölja problem med användandet av internet för distribution av formulär då denna metod präglas av brist på kontroll över svarssituationen och i denna studie gav det även problem i form av en relativt låg svarsfrekvensen på grund av externt bortfall. Tyvärr är det bara möjligt att spekulera kring vad brist på kontroll i denna studie kan ha haft för inverkan på resultatet och studiens utfall. Det är möjligt att besvarandet inte skett i lugn och ro som var tänkt utan att lärare, som saknar tid till förfogande i sin yrkesvardag, besvarat formuläret under pressade förhållanden. I den öppna frågan som avslutade formuläret fanns det ett antal svar som antydde på detta då man ansett att formuläret innehållit för många frågor och varit upprepande. På så vis kan proceduren haft inverkan på vilka svar som angivits.

Problem med möjlighet för deltagarna att ställa frågor om något skulle vara oklart under besvarandet finns vid användandet av formulär på det sätt som gjordes i denna studie. Oklarheter försöktes dock i bästa möjliga mån undvikas genom att ha tydliga instruktioner som var samma för alla deltagare gällande hur besvarandet av formuläret skulle gå till. Ytterligare ett problem som kommer med att använda sig av formulär som instrument för datainsamling är att det saknas möjlighet till fördjupning och att ställa följdfrågor till deltagarna.

Det fanns svårigheter med att rekrytera skolor som kunde tänka sig att delta i studien. Både tidsbrist och stor arbetsbörda påpekades av majoriteten av de skolor som bemötte förfrågan om deltagande i studien. Därav gavs möjligheten för skolorna att besvara enkäten när det passade dem. Att den pressade situationen i läraryrket präglade studiens procedur visar

på behov av att undersöka och belysa hur lärares arbetssituation påverkar utförandet av deras arbetsuppgifter och deras möjlighet att nå måluppfyllelse för varje elev i svenska skolan.

Analys av data

Som nämnts tidigare präglades studien av både internt och externt bortfall. Detta gav en del svårigheter vid analysen av data. Det interna bortfallet skulle gett en tunnare analys då det ibland var så mycket som 21 formulär som föll bort. Det interna bortfallet korrigerades därför genom att räkna ut medelvärdet i den aktuella dimensionen och ersätta det utelämnade svaret med detta. Detta tillvägagångssätt bedömdes som den mest lämpliga lösningen för denna undersökning då det blev möjligt att ta tillvara på alla de svar som studien fått in. Användandet av medelvärden ansågs vara acceptabelt då uteblivna svar ersattes med befintlig data angiven av den enskilda individen. Det finns dock en risk att resultatet i studien påverkas genom detta tillvägagångssätt om medelvärdet inte stämde med vad deltagarens egentliga skattning på just den aktuella frågan skulle varit. Risken för att detta skulle vara fallet i denna studie bedömdes dock som liten.

Framtida forskning

Det behövs mer forskning inom området för kreativitetsfrämjande i svenska skolan. Då instrumentet Min lärarstil fortfarande är under utveckling hade det varit intressant att upprepa studien vid ett senare tillfälle när dess tillämplighet helt kunnat fastställas för att pröva sambandet ytterligare. För framtida studier som undersöker organisationsklimatets samband med en kreativitetsfrämjande lärarstil vore det intressant att undersöka hur väl lärares skattning på Min lärarstil stämmer överens med deras faktiska lärarstil i praktiken. Ett formulär där lärarna själva ska skatta hur mycket de främjar till kreativitet skulle kunna kompletteras av ett formulär som fylls i av elever angående deras upplevelse av lärarens lärarstil. Det skulle även vara intressant att göra observationer av lärare för att se om deras skattningar på Min lärarstil stämmer överens med hur det ser ut i praktiken.

Framtida forskning bör även fokusera på upplevelsen av frihet, risktagande och tid, inte bara för målet om att främja kreativitet i svenska skolan utan de resterande mål som finns uppsatta för grundskolan. Mer forskning bör koncentreras till att utreda vilken betydelse skolans organisationskultur samt lärares yrkessituation och arbetsbelastning får för elevers utbildning och utveckling i grundskolan i stort.

Implikationer

De signifikanta resultat som denna studie har fått fram skulle kunna få implikationer för kreativitetsfrämjande i svenska skolan. Tidigare forskning stödjer betydelsen av frihet och risktagande som var de två dimensioner som utmärkte sig och hade signifikanta samband med

en lärarstil som främjar kreativitet. Studien har alltså kunnat identifiera betydelsefulla aspekter för främjande av kreativitet hos elever i en skolas organisationsklimat. Skolor bör därför sträva efter att skapa ett organisationsklimat som bidrar till att lärare känner en frihet i sin yrkesroll och att det upplevs att risktagande tillåts i det dagliga arbetet om man vill att målet gällande kreativitet skall uppnås. Detta resultat kan ligga till grund för utvecklingsarbeten på skolor med målet att öka främjandet av elevers kreativitet.

Slutsats

Denna studie kunde inte visa på ett signifikant samband mellan lärares upplevelse av ett organisationsklimat som kreativt och deras främjande av elevers kreativitet. Dock har studien fått fram två signifikanta samband mellan en kreativitetsfrämjande lärarstil och enskilda dimensioner i instrumentet för mätningar av det upplevda organisationsklimatet. Studien har kunnat visa att upplevelsen av både frihet och risktagande i lärares organisationsklimat har ett positivt signifikant samband med en lärarstil som främjar kreativitet. Detta kan få både användbar och praktisk relevans för skolor runt om i landet. Med hjälp av framtida forskning skulle även upplevelsen av idétid kunna understrykas som viktig för en kreativitetsfrämjande lärarstil då denna dimension var mycket nära att nå ett positivt signifikant samband i denna studie.

Denna studie visar på att det finns en anledning att mer forskning undersöker betydelsen av lärares yrkesmiljö, både för kreativitetsfrämjande och resterande kunskapsmål uppställda för den svenska grundskolan. Mer forskning måste till för att bringa klarhet i frågan kring kreativitetsfrämjande i svenska klassrum då kreativitet benämns som en viktig kunskap att besitta i dagens snabbt föränderliga värld.

Referenser

- Amabile, T. M. (1983). The social psychology of creativity: A componential conceptualization. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(2), 357-376.
- Amabile, T. M., Conti, R., Coon, H., Lazenby, J. & Herron, M. (1996) Assessing the work environment for creativity. *Academy of Management Journal*, 39(5), 1154-1184.
- Beghetto, R. A. (2009), In search of the unexpected: Finding creativity in the micromoments of the classroom. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 3 (1), 2-5.
- Cropley, A. J. (1997). Fostering creativity in the classroom: General principles. I M. A. Runco (red), *Creativity research handbook* (s. 83-114). Cresskill, N. J.: Hampton press.
- Cropley, A., & Cropley, D. (2007). Using assessment to foster creativity. I A.-G. Tan (Red.), *Creativity: A handbook for teachers* (s. 209-230). Singapore: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.
- Dacey, J. S., & Lennon, K. H. (1998). *Understanding creativity: The interplay of biological, psychological and social factors*. San Francisco: Jossey-Bass.
- de Souza Fleith, D. (2000). Teacher and student perceptions of creativity in the classroom environment. *Roeper Review: A Journal on Gifted Education*, 18(3), 148-153.
- Ekvall, G. (1996). Organizational climate for creativity and innovation. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5(1), 105-123.
- Ekvall, G., & Ryhammar, L. (1999). The creative climate; It's determinants and effects at a swedish university. *Creativity Research Journal* 12(4), 303-310.
- Esquivel, G. B. (1995), Teacher behaviours that foster creativity. *Educational psychology Review*, 7(2), 185-202.
- Fatt, J. P. T. (2000). Fostering creativity in education. *Education*, 120(4), 744-757.
- Henrekson, M. (2013, 13 april). "De sju viktigaste åtgärderna för att lösa skolans kris". *Dagens nyheter*. Hämtad 2013-05-16, från <http://www.dn.se/debatt/de-sju-viktigaste-atgarderna-for-att-losa-skolans-kris>
- Hoff, E. (2012). *Manual åtta kreativitetsaspekter i klassrummet*. Opublicerat manuskript.
- Hoff, E., & Lemark, E. (2012). Critical creative moments in the swedish classrooms. I R. Jacobs (Red.), *Creative engagements with children: International perspectives and contexts* (s. 33-34) Oxford: ID-press.
- Hunter, S. T., Bedell, K. E., & Mumford, M. D. (2007). Climate for creativity: A quantitative review. *Creativity Research Journal*. 19(1), 69-90. .

- Isaksen, S. G., Lauer K. J., Ekvall, G., & Britz, A. (2000-2001). Perception of the best and worst climates for creativity: Preliminary validation evidence for the situational outlook questionnaire. *Creativity Research Journal*, 13(2) 171-184.
- Isaksen, S. G., & Ekvall, G. (2010). Managing for innovation: The two faces of tension in creative climates. *Creativity and Innovation Management*, 19(2), 73-88.
- Kaufman, J. C., & Sternberg, R. J. (2010) *The Cambridge handbook of creativity*. New York: Cambridge University Press.
- Kaufmann, G. (2003). What to measure? A new look at the concept of creativity. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 47(3) 235-251.
- Kärroman, J. (2013, 10 maj). S vill ha akuta åtgärder mot krisen i skolan. *Dagens nyheter*. Hämtad 2013-05-16, från <http://www.dn.se/nyheter/politik/s-vill-ha-akuta-atgarder-mot-krisen-i-skolan>
- Mattson Bergh, M K. & Storm, S. (2011). *Kreativitet i klassrummet En studie om hur lärarstil och motivation påverkar elevers kreativitet*. (Psykologexamensuppsats) Lund: Institutionen för psykologi. Tillgänglig: [http://www.lu.se/search/publikationer?query=min lärarstil](http://www.lu.se/search/publikationer?query=min%20l%C3%A4rarstil)
- Makel, M. C. (2009). Help us creativity researchers, you're our only hope. *Psychology of Aesthetics, Creativity and the Arts*. 3(1), 38-42.
- Moran, S. (2010). The roles of creativity in society. I J. C, Kaufman., & R. J., Sternberg (Ed), *The Cambridge handbook of creativity*. (s. 74-90). New York: Cambridge University Press.
- Pallant, J. (2010). *SPSS Survival manual: A step by step guide to data analysis using SPSS*. (4. uppl.). Maidenhead: Open university press
- Rasulzada, F. & Dackert, I. (2009). Organizational creativity and innovation in relation to psychological well-being and organizational factors. *Creativity Research Journal*. 21(2-3), 191-198.
- Runco, M. A., & Jaeger J. G. (2012). The standard definition of creativity. *Creativity Research Journal*. 24(1), 92-96.
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Shaughnessy, J. J., Zechmeister, E. B., & Zechmeister, J. S. (2012). *Research methods in psychology* (9. uppl.). Singapore: McGraw-Hill.
- Sirén, E., L. (2013, 6 maj) "Sex av tio lärare överväger att lämna läraryrket" *Dagens nyheter*. Hämtad 2013-05-16, från <http://www.dn.se/debatt/sex-av-tio-larare-overvager-att-lamna-lararyrket>

Skolverket. (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*.

Hämtad från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2575>

Skolverket. (2012). *Om nationella prov*. Hämtad 2013-05-08, från

<http://www.skolverket.se/prov-och-bedomning/nationella-prov>

Skolverket. (2013) *Lärares yrkesvardag, En nationell kartläggning av grundskollärares tidsanvändning*. Stockholm: Skolverket.

Smith, J. K., & Smith, L. F. (2010). Educational creativity. I J. C, Kaufman., & R. J., Sternberg (Red.), *The Cambridge handbook of creativity* (s. 250-265). New York: Cambridge University Press.

Soh, K.-C. (2000). Indexing creativity fostering teacher behaviour: A preliminary validation study. *The Journal of Creative Behavior*, 34(2), 118-134.

Sternberg, R. J. (2007). Creativity as a habit. I A.-G. Tan (Red.), *Creativity: A handbook for teachers* (s. 3-25). Singapore: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.

Sternberg, R. J. (2003). Creative thinking in the classroom. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 47(3), 325-338.

Svenska dagbladet [SVD]. (2013, 27 mars). Sätt stopp för vinstuttag i skolan. *Svenska dagbladet*. Hämtad 2013-05-16, från http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/satt-stopp-for-vinstuttag-i-skolan_8034428.svd

Sveriges television [SVT]. (2013). *Många lärare vill byta yrke*. Hämtad 2013-05-16, från <http://www.svt.se/nyheter/sverige/manga-larare-vill-byta-jobb>

Svensson, M. (2013, 24 april). Lärare mest stressade yrket. *Dagens nyheter*. Hämtad 2013-05-16, från <http://www.dn.se/ekonomi/jobblarare-mest-stressade-yrket>

Örstadius, K. (2013, 12 april). Detta vill Björklund ändra. *Dagens nyheter*. Hämtad 2013-05-16, från <http://www.dn.se/nyheter/sverige/detta-vill-bjorklund-andra>